

Cultuur langs de financiële meetlat

Cultuurwethouders en projectontwikkelaars schermen maar al te graag met cijfers waaruit blijkt dat het (ver)bouwen van culturele voorzieningen meer oplevert dan het kost. Maar dat kun je niet een-op-een zo stellen, meent Gerard Marlet.

Interview met econoom en historicus Gerard Marlet

Ze maken nogal eens misbruik van zijn cijfers, vindt Gerard Marlet. Hij doelt daarbij op projectontwikkelaars en gemeente-bestuurders die maar al te graag verwijzen naar conclusies uit zijn onderzoeken waaruit blijkt dat investeringen in cultuur gunstige welvaarts-effecten hebben.

Voor Atlas voor gemeenten, de Utrecht School of Economics en de Rijksuniversiteit Groningen richt historicus en econoom Marlet zich op ruimtelijk economisch onderzoek naar de ontwikkeling van wijken, steden en regio's in Nederland. In verschillende van zijn studies staan berekeningen van de maatschappelijke waarde van podiumkunsten, musea en letteren, afgezet tegen de overheidssubsidies die daaraan worden besteed. Uit die onderzoeken blijkt dat kunst en cultuur gemiddeld meer opleveren dan ze de belastingbetaler kosten.

Voor Utrecht zocht hij tien jaar geleden, als eerste gemeente, uit wat investeringen in onder meer het Muziekpaleis zouden opleveren. ‘Eigenlijk pakte dat tot mijn verbazing goed uit. Daarmee werd het voor mij een succes, en werd ik ook in andere plaatsen uitgenodigd.’

Zijn conclusies konden onder kunstenaars niet op het gejuich rekenen dat je misschien zou verwachten. ‘Ik ben in de culturele sector nogal eens verketterd, mensen liepen in de eerste jaren boos de zaal uit als ik een presentatie hield. Zij vonden dat cultuur niet in cijfers te vatten is, dat de intrinsieke waarde van kunst zo wordt vergeten. Dat was voor mij alleen maar meer uitdaging om te bewijzen dat het wel kan. Alles is meetbaar.’

De ene gemeente is de andere niet

Voor cultuurwethouders en projectontwikkelaars vormen de cijfers van Marlet juist dankbaar materiaal om hun plannen voor nieuwbouw en uitbreidingen van theaters, musea of andere culturele instellingen kracht bij te zetten. In hun verhaal oefenen de nabijheid van culturele instellingen en de kwaliteit van hun aanbod aantrekkingskracht uit. Zeker hoogopgeleide, en vaak meer belasting betalende, burgers vestigen zich graag in de stad. Zij trekken op hun beurt bedrijven aan, die op zoek zijn naar juist dit type werknemers. De leefbaarheid in de stad wordt dan groter, omdat culturele instellingen ook andere voorzieningen als horeca aantrekken. Marlet laat het in mooie schema's zien.

Maar zijn verhaal is niet in elke plaats van toepassing. ‘Het maakt nogal wat uit of je over Utrecht of Winschoten praat. De effecten van →

een investering in cultuur zijn er heel anders.’ Daar is echter vaak geen begrip voor. ‘Voor steden als Utrecht, Amsterdam, Arnhem of Nijmegen is het niet zo moeilijk om te voorspellen dat investeringen in cultuur die positieve effecten zullen hebben. Maar voor plaatsen als Winschoten of Oosterhout ligt het heel anders. Daar moet ik mensen teleurstellen. Als je in Oosterhout onder de rook van Breda, dat een fantastische schouwburg heeft, een eigen schouwburg in de lucht wilt houden, dan is dat niet automatisch een geweldig idee. Er is in het verleden heel veel geïnvesteerd in nieuwe locaties of het hergebruik van industrieel erfgoed of leegstaand vastgoed, zonder na te denken of de plek wel goed is en of er geprogrammeerd kan worden. Daar is de pech van bezuinigingen nog eens bij gekomen. Rijksgesubsidieerde gezelschappen zijn minder gaan reizen om zodoende de kosten te drukken. Het is in de periferie moeilijker om nog te programmeren.’ Hij ziet dat ook terug in zijn nieuwste cijfers: ‘Het aantal uitvoeringen is sterk afgenomen. Niet in de Randstad, daar is het stabiel. Maar wel in de regio. Daar trekt men vooral naar de grote stad in de buurt.’

Wanneer wel investeren?

‘Niet altijd alleen maar om industrieel erfgoed of leegstaand vastgoed een nieuwe bestemming te geven’, is het eerste antwoord van Marlet. ‘Iedereen kijkt naar de succesvolle voorbeelden in Berlijn of Manhattan en gebruikt die om zijn plannen te onderbouwen. Maar het gaat niet alleen om de aard van het pand, het gaat vooral ook om de locatie. Berlijn was niet succesvol door die gebouwen, maar omdat er veel mensen waren die zin hadden er iets hips van te maken. En dat trok weer andere mensen aan. Maar die hippe figuren heb je niet overal. Op een plek als Leidsche Rijn of in Almere verwacht ik eerlijk gezegd niet zo veel positieve effecten. Er zijn

helaas ook veel voorbeelden waar het niet is gelukt met industrieel erfgoed.’

Vooral grote steden kunnen profiteren van hun culturele kracht. Niet alleen door cultureel vastgoed neer te zetten, maar ook door geld uit te blijven geven aan programmering. Marlet kan zich erover verbazen dat sommige grote gemeenten nu aarzelen over investeringen. In Arnhem, bijvoorbeeld, heeft het nieuwe college besloten op het laatste moment het nieuwe ArtA-gebouw, waarin het Museum Arnhem en het filmhuis zouden komen, niet te bouwen. ‘Arnhem kan het juist goed gebruiken, dat is een *sleeping giant*. Het heeft de hogescholen met de studenten, aantrekkelijke woonlocaties en aantrekkingskracht op omliggende welvarende plaatsen als Oosterbeek, Velp en Wolfheze. Tegelijkertijd kampt de stad al jaren met grootstedelijke problemen als hoge werkloosheid, armoede en onveiligheid. In Klarendal zijn ze erin geslaagd om een achterstandswijk weer tot leven te wekken met broedplaatsen en ateliers. Maar in het gebied om de Rijn gebeurt weinig. Daar had een investering in esthetiek en culturele voorzieningen een enorme stimulans kunnen zijn. Arnhem had aan aantrekkingskracht kunnen winnen.’

Wanneer niet investeren?

Welke steden buiten de Randstad zouden er precies moeten investeren in grote culturele vastgoedprojecten? ‘De reikwijdte is ook weer niet heel groot. Arnhem en Nijmegen liggen al te ver van elkaar om van elkaars aanbod te profiteren. In het noorden kun je niet alleen toe met de stad Groningen. Er moet ook wat in Leeuwarden, Assen of Emmen gebeuren. Die steden liggen al te ver uit elkaar. En juist in regio’s die te maken hebben met leegloop, kan een investering in cultuur helpen om krimp te voorkomen. Kijk bijvoorbeeld naar wat er in de gemeente Heerlen is gebeurd, dat de binnenstad heeft aangepakt en voor meer cultureel aanbod heeft gezorgd. Die stad staat inmiddels derde op de culturele ranglijst in de Atlas voor gemeenten.’

Almere noemt Marlet als voorbeeld van hoe je niet met cultuurinvesteringen moet omgaan. ‘Ze starten een poppodium, zien er niet voldoende bezoekers en het is alweer dicht. Ze beginnen een museum, vinden de aanloop niet voldoende en sluiten het alweer. Je moet cultuurinstellingen

Juist in regio's die te maken hebben met leegloop, kan een investering in cultuur helpen om krimp te voorkomen

ook de tijd geven', zegt hij. 'De effecten worden langzaam zichtbaar. Nu beginnen ze in Almere opnieuw in een gebouw dat voor veel geld is neergezet, maar hoe lang gaat dat duren? Je moet ook voldoende geld verschaffen om het programma goed in te vullen. Maar het is de vraag of daar onmiddellijk voldoende publiek voor is in Almere. Dus je moet het of niet doen, of geduld opbrengen als je positieve effecten wilt zien.'

De maakbaarheid is volgens Marlet beperkt. 'In een stad als Almere kun je beter met het geld dat in cultuurgebouwen wordt gestopt een snelle metrolijn naar Amsterdam bouwen. In metropolen als Londen en Berlijn is het heel gewoon om een half uur in de metro te zitten om naar een opera, concert of toneelvoorstelling te gaan. Amsterdam is uniek in Nederland, en misschien wel in Europa, met al zijn aanbod. Waarom zou je daar niet van profiteren?'

Laat de omgeving meebetalen!

'Waarom zou dat gek zijn?' vraagt Marlet zich af. 'Een stad als Groningen bedient de hele provincie met zijn aanbod in cultuur en horeca. Als Groningen het culturele aanbod van een stad als Emmen zou hebben, dan zouden mensen echt wegtrekken uit de provincie. Nu blijven ze na hun studententijd hangen tot hun 30ste, deels door dat aanbod. Dan gaan ze naar gemeenten rond de stad, zoals Haren of Zuidlaren, vanwaar ze het aanbod nog makkelijk kunnen bereiken terwijl ze wel in een groter huis met tuin kunnen wonen. Waarom zouden ze niet meebetalen aan dat culturele aanbod? Veel mensen profiteren ervan, zonder dat ze eraan meebetalen. Ze betalen alleen de kosten van het kaartje.'

Dat meebetalen kan onnodige investeringen in cultureel vastgoed voorkomen, denkt hij. 'Nu zie je dat die randgemeenten het in hun hoofd halen om zelf te bouwen. Ze houden in conjunctureel goede perioden geld over, omdat ze niet meebetalen aan het culturele aanbod in de grote stad. Als ze dat wel zouden doen, dan zouden de cultuuruitgaven daar door de bredere financiële basis minder conjunctuurgevoelig zijn.'

Moet het altijd in de binnenstad?

Niet om commercieel succesvol te zijn, wel voor de economische effecten die het voor de gemeente heeft. 'In Ede is een zeer succesvolle bioscoop langs de snelweg neergezet. Vooral

mensen met kinderen komen daarheen. Ze kunnen er makkelijk parkeren en behalve naar een film kijken ook in het complex eten en drinken. Maar voor Ede doet het helemaal niets.'

Komt hetzelfde voor bij theaters? Ja, zegt Marlet, denk aan de hangar voor *Soldaat van Oranje* in Valkenburg of het Circustheater in Scheveningen. 'En ook daar is iedere relatie met stedenbouw en verbetering van wijken losgelaten. Het doel is om zoveel mogelijk dagtoeristen te vermaken, maar voor de ontwikkeling van de gemeente heeft het verder geen effect.'

De waarde van huizen in binnensteden is hoog, mede doordat ze zo dicht bij culturele voorzieningen liggen. Maar soms is het lastig om het effect van de mooie panden in een binnenstad en de culturele instellingen die daar zijn gevestigd, uit elkaar te rafelen. Daarom is Marlet bezig met een nieuw onderzoek, waarin hij probeert de maatschappelijke waarde van mooie panden te berekenen. 'Als jij in Amsterdam in een 17de-eeuws pand met een trapgevel woont, is dat dan zoveel waard doordat het een monument is, en is het pand dat uitkijkt op jouw pand daardoor meer waard? Speelt het feit dat het vlak bij het station ligt een rol, hebben culturele voorzieningen er iets mee te maken, of alle cafeetjes in de buurt? Het antwoord is: allemaal een beetje.' Exacte cijfers kan Marlet nog niet geven. 'Het is een uitermate complex onderzoek, met vele grote databases, en we zijn nog niet klaar.' In mei 2015 wordt het afgerond. 'Dan kunnen we per pand uitrekenen wat de meerwaarde is voor de gebruiker én voor zijn omgeving.' ●